

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตการศึกษาของประเทศไทยนั้นอยู่ที่สถาบันสงฆ์ แต่เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาโดยที่รัฐบาลแยกการศึกษามาดูแลเอง สถาบันสงฆ์จึงไม่ได้เป็นแหล่งสำคัญในการศึกษาเหมือนในอดีต แต่สถาบันสงฆ์เองก็ยังได้เป็นทางออกของการศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณร ที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าร่วมกับระบบการศึกษากับทางภาครัฐได้ ด้วยปัญหาต่างๆ เช่น การที่รัฐบาลไม่สามารถกระจายการศึกษาให้ทั่วถึง และความยากจน เป็นต้น สถาบันสงฆ์จึงเกิดมีระบบการศึกษาแบบใหม่ที่มีไว้สำหรับผู้ต้องการศึกษาวิชาการทางโลกตามหลักสูตรของรัฐ แต่ผู้ศึกษาอยู่ในรูปของพระภิกษุ และสามเณรมากขึ้น ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

เมื่อทางสถาบันสงฆ์จัดการศึกษาที่อิงระบบการศึกษาทางโลกแบบฆราวาสจึงทำให้เกิดความขัดแย้งในสถานภาพระหว่างความเป็นพระภิกษุกับการศึกษาตามหลักพระธรรมวินัยขึ้นกับหลักสูตรของพระสงฆ์ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ด้วยเหตุผลที่ทางผู้ร่างหลักสูตรของคณะสงฆ์กล่าวอ้างว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จำเป็นที่จะต้องศึกษาวิทยาการทางโลกเพื่อให้สามารถทันยุคสมัย และจะได้สามารถสื่อสารกับคนในยุคปัจจุบันได้ดีขึ้น ซึ่งในบทความและงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่ มักจะมีความเห็นในเชิงสนับสนุนกับแนวคิดดังกล่าว โดยอ้างเหตุผลต่างๆ เช่นการศึกษาวิชาการสมัยใหม่ไม่ขัดแย้งกับหลักธรรมวินัย หรือเหตุผลที่ว่าพระสงฆ์จำเป็นต้องรู้วิทยาการใหม่ๆ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

ปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามีการศึกษาวิทยาการสมัยใหม่มากขึ้น จนทำให้มีการเน้นย้ำในวิชาการทางโลกในมหาวิทยาลัยสงฆ์มากกว่าวิชาการทางพระพุทธศาสนา อันเป็นวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ซึ่งการศึกษาวิชาทางโลกนั้นเป็นไปตามพระธรรมวินัยหรือไม่อย่างไร นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาดังกล่าวอาจจะไม่สอดคล้องกับพระราชประสงค์ในการที่รัชกาลที่ 5 ทรงก่อตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ทรงก่อตั้งสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อความตั้งมั่นและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาวิจัยหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ไทยที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีความสำคัญ ซึ่งต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ว่าวิชาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะวิชาทางโลกนั้นว่าไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์จริงหรือไม่ และขัดต่อพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 5 ในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือไม่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้วิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะวิชาทางโลกดังที่มหาวิทยาลัยสงฆ์กำลังตั้งเป้าจริงหรือไม่ หรือการศึกษาวิชาทางโลกดังกล่าวเป็นเพียงทางออกทางการศึกษาของผู้ที่ไม่มีโอกาสในการศึกษาวิชาการทางโลกในรูปแบบของรัฐ จึงจำเป็นต้องอาศัยความเป็นพระภิกษุสามเณรในการศึกษาเล่าเรียนวิทยาการสมัยใหม่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการลาสิกขาออกไปประกอบอาชีพต่อไป

ซึ่งถ้าข้อเท็จจริงเป็นเช่นนั้น สังคมควรมีวิธีในการแก้ไขในปัญหาดังกล่าวหรือไม่ เพราะ การกระทำดังกล่าวย่อมมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบบการศึกษาในด้าน หลักพระธรรมวินัย และในด้านจำนวนบุคลากรในพระพุทธศาสนาที่จะส่งผลต่อความมั่นคงของ พระพุทธศาสนาต่อไป สังคมควรแก้ไขในระบบการกระจายการศึกษาที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นหรือไม่และ ควรจะมีทางออกให้พระภิกษุสามเณรเหล่านั้นอย่างไร หรือควรจะให้พระภิกษุเหล่านั้นเรียนวิชา การศึกษาทางโลกกับทางภาครัฐโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งย่อมมีปัญหาดิต ตามมาว่าสถานภาพของพระภิกษุเหล่านั้น ยังถือเป็นพระภิกษุตามพระพุทธประสงค์หรือไม่ตาม หลักพระธรรมวินัย แล้วสถาบันสงฆ์ควรมีไว้สำหรับการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเดียว เพื่อไม่ ให้เกิดความซ้ำซ้อนในระบบการศึกษาดังที่ปรากฏในปัจจุบันหรือไม่ เป็นต้น

สิ่งที่กล่าวมานี้ ล้วนมีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะการศึกษา ในพระธรรมวินัยถือเป็นหัวใจหลักในพระพุทธศาสนาประการหนึ่งที่มีผลต่อความดำรงอยู่ของ พระพุทธศาสนา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบันยังถือว่าเป็นผู้นำในด้านการศึกษาของ คณะสงฆ์ไทยโดยรวม การศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นจึงมีความสำคัญและย่อมมีผลกระทบต่อ การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยรวม ดังนั้นการศึกษาวิจัยถึงความถูกต้องของหลักสูตรการ ศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัยนั้นจึงเป็นเรื่องที่วัดประการหนึ่งที่มีความ สำคัญต่อความอยู่รอดของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในปัจจุบันว่ามีความสอดคล้องกับ อุดมการณ์การเผยแผ่พระธรรมวินัยหรือไม่
2. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการวางหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยเพื่อการ เผยแผ่พระธรรมวินัย

1.3 สมมติฐาน

1. หลักสูตรการศึกษาวิชาการทางโลกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับ พระพุทธประสงค์ในพระธรรมวินัย
2. หลักสูตรการศึกษาวิชาการทางโลกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ในการก่อตั้งสถาบันการศึกษาของสงฆ์ คือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหามกุฏราชวิทยาลัย
3. หลักสูตรการศึกษาวิชาการทางโลกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบันไม่ช่วยให้คุณภาพการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีประสิทธิภาพดีขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นการวิจัยเอกสารเป็นหลัก โดยมีข้อมูลทางสถิติบางส่วนเป็นข้อมูลประกอบในการวิจัยให้ชัดเจนขึ้น โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในส่วกลาง โดยไม่ได้รวบรวมข้อมูลในส่วนขอวิชาเขตต่างๆ ของมหาวิทยาลัยทั้งสองในจังหวัดอื่นๆ กล่าวคือทำการศึกษาและเก็บข้อมูลมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำพระจันทร์และทำการศึกษาและเก็บข้อมูลมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู โดยหลักสูตรที่ทำการวิจัยนั้นเป็นหลักสูตรการศึกษาทั้ง 3 ระดับกล่าวคือในระดับปริญญาบัณฑิต ปริญญามหาบัณฑิตและปริญญาดุษฎีบัณฑิต โดยเน้นหลักสูตรการศึกษาในปัจจุบันที่ทำการศึกษาในระยะเวลา 1 ปี คือ ปี 2544 – 2545 เทียบกับการศึกษาของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยในอดีต โดยเฉพาะในสมัยพุทธกาล

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

วิทยานิพนธ์นี้ใช้หลักตัดสินความถูกต้องตามพระธรรมวินัยมาใช้เป็นหลักในการตัดสินหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองของประเทศไทย โดยให้ลำดับชั้นความสำคัญของคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา โยชนา และคัมภีร์ตามลำดับ โดยถือเอาอรรถกถาเป็นหลักที่ให้ความสำคัญน้อยที่สุดในการอ้างอิง อันเป็นหลักการในการศึกษาพระพุทธศาสนาที่เป็นระบบมาช้านาน ทั้งนี้และทั้งนั้นก็เพื่อให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ตระหนักถึงหลักการในพระธรรมวินัย อันเป็นหลักสูงสุด เพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันหลักที่ให้การศึกษาระบบวินัยแก่พุทธบริษัท มหาวิทยาลัยสงฆ์จึงควรให้ความใส่ใจและพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย อันจะเป็นไปเพื่อความตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยสืบต่อไป

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้การอ้างอิงพระไตรปิฎก และอรรถกถาจากพระไตรปิฎกฉบับ 91 เล่มของโรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีการแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถารวมอยู่ในชุดเดียวกัน ซึ่งถ้าในวิทยานิพนธ์มีการอ้างอิงในส่วนพระไตรปิฎกหรืออรรถกถาใดจะบอกชื่อคัมภีร์เหล่านั้นไว้อย่างชัดเจนหลังจากชื่อหนังสือ แต่ในส่วนขอชื่อหนังสือให้เข้าใจว่าไม่จะเป็นการอ้างอิงจากพระไตรปิฎกหรืออรรถกถานั้นจะต้องเริ่มชื่อของพระไตรปิฎกก่อนทั้งสิ้นเพราะพระไตรปิฎกฉบับดังกล่าวนี้เป็นการแปลรวมพระไตรปิฎกและอรรถกถารวมในเล่มเดียวกันดังกล่าวแล้ว

ตัวอย่างเช่น ถ้าอ้างอิงจากพระไตรปิฎกจะแสดงว่า พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 11 ที่ขนิทายีลขันธวรรค (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) แต่ถ้ามีการอ้างอิงจากอรรถกถาจะแสดงว่า พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 11 สมังควลีลาสินี อรรถกถาที่ขนิทายี (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) จะเห็นว่ากรอ้างอิงจากพระไตรปิฎกเล่มเดียวกันแต่เป็นการอ้างอิงจากพระไตรปิฎก และอรรถกถา แยกจากกัน

1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนั้นใช้การวิจัยข้อมูลจากหนังสือหลักสูตรการศึกษาที่ปรากฏของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่ง ซึ่งบางสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนั้นยังไม่ได้มีการเปิดการเรียนการสอนขึ้นจริง แต่มีโครงสร้างหลักสูตรปรากฏอย่างชัดเจนในหนังสือหลักสูตร ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลสาขาวิชาที่ไม่ได้มีการเปิดการเรียนการสอนดังกล่าวมาประกอบการวิจัยในวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ด้วย นอกจากนี้ข้อมูลทางสถิติที่ปรากฏเป็นการรวบรวมข้อมูลสถิติจากส่วนกลางคือในกรุงเทพมหานครเท่านั้น ในส่วนข้อมูลทางสถิติของวิทยาเขตต่างๆ นอกกรุงเทพมหานครนั้นไม่สามารถรวบรวมได้ เนื่องจากความไม่พร้อมของข้อมูลจากทางมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลทางสถิติเหล่านี้ไว้เป็นระบบที่ชัดเจน

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ มีการศึกษาหลักสูตรวิชาทางโลกเปรียบเทียบกับการศึกษาพระธรรมวินัย ซึ่งวิชาทางโลกนั้นหมายถึงวิชาที่ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาโดยตรง กล่าวคือไม่ใช่วิชาที่อยู่ในระดับพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ตลอดจนคัมภีร์สำคัญๆ ต่างในพระพุทธศาสนา เช่น โยชนา และคันทวี โดยคำว่าวิชาทางโลกนั้น ถู้อตามคำจำกัดความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา คือวิชาโลกายตะ ส่วนวิชาทางพระธรรมวินัยนั้นหมายถึงวิชาที่มีอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา โยชนา และคันทวี ตามสมควร

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบข้อเท็จจริงและแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรดังกล่าวของพระสงฆ์ให้ชัดเจนในด้านข้อดี ข้อเสีย โอกาสและข้อจำกัดทั้งในด้านหลักสูตรในด้านบุคลากรและคุณภาพของบัณฑิตที่จบการศึกษารวมถึงข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาของสงฆ์ตามที่จำเป็น
2. เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการวางหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เหมาะกับสภาพปัจจุบันและเป็นหลักสูตรที่บัณฑิตมีความรู้ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

1.9 วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลเรื่องการศึกษาพระธรรมวินัยจากเอกสารต่างๆ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการค้นคว้าจากพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ เพื่อหาคำจำกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษาในพระธรรมวินัยทั้งหมด เช่น คำว่าปริยัติ ความเป็นพหูสูต เป็นต้น เพื่อให้เห็นองค์ประกอบโดยรวมของการศึกษาในพระพุทธศาสนาตามหลักพระธรรมวินัยดั้งเดิมว่ามีคำจำกัดความ มีจุดมุ่งหมาย และมีรายละเอียดอย่างไร หลังจากนั้นเมื่อพิจารณาขอบข่ายการศึกษาในพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกแล้ว จึงนำข้อมูลมาตรวจสอบความเข้าใจในอรรถและพยัญชนะกับพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัยเพื่อตรวจสอบคำและความ โดยเปรียบเทียบกับคำ

อธิบายในอรรถกถา และคัมภีร์รุ่นต่อมา เช่น มิลินทปัญหา วิสุทธิมรรค รวมถึงคัมภีร์ไวยากรณ์ต่าง ๆ ตามสมควร

เมื่อทำการรวบรวมข้อมูลจากหลักพระธรรมวินัยแล้ว หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาตั้งแต่ประเทศอินเดีย ศรีลังกา และประเทศต่าง ๆ ที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าไปในยุคสมัยต่าง ๆ เช่น จีน พม่า รวมถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตกเพื่อที่จะได้พิจารณาเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของการศึกษาพระธรรมวินัยที่มีการเคลื่อนไหวและพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในท้ายที่สุดผู้วิจัยได้เน้นศึกษาข้อมูลการศึกษาพระธรรมวินัยในประเทศไทยโดยตรง เพราะข้อมูลดังกล่าวนี้ได้มีผลกระทบและแสดงให้เห็นถึงรากฐานการศึกษาพระธรรมวินัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในปัจจุบันด้วย ซึ่งนอกจากผู้วิจัยจะค้นคว้าข้อมูลประวัติศาสตร์ในด้านการศึกษาพระธรรมวินัยในประเทศไทยแล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาพระธรรมวินัยอีกด้วย เพื่อความรอบคอบในการศึกษาวิจัยและพิจารณาตัดสินข้อมูลในวิทยานิพนธ์นี้

หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการค้นคว้าข้อมูลหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และรวบรวมข้อมูลเท่าที่จะค้นคว้าได้จากหนังสือหลักสูตรการศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแบบไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และการค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสอง ตลอดจนมีการค้นคว้าข้อมูลที่ปรากฏในที่ต่าง ๆ จากนักวิชาการพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ งานเอกสารต่าง ๆ ที่มีการตีพิมพ์และไม่มีการตีพิมพ์ รวมถึงวารสารวิชาการ และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานสัมมนาต่าง ๆ เป็นต้น

เมื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้ครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลต่าง ๆ มาประมวลผลและวิเคราะห์ผล ด้วยหลักการตามพระธรรมวินัยที่ได้ค้นคว้าไว้แล้วเพื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยและการศึกษาพระธรรมวินัยในสมัยพุทธกาล โดยมีการใช้ข้อมูลทางสถิติบางส่วนมาเป็นเครื่องช่วยในการวิเคราะห์และประเมินผลต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในส่วนการวิเคราะห์นี้จากข้อเท็จจริง และจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ได้ทำการวิเคราะห์ไว้ในที่ต่าง ๆ ด้วยเพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษา ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์ประเมินผล การนำเสนอวิธีแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะในวิทยานิพนธ์นี้ด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย